

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Шепітько Ірини Іванівни на тему «Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

Актуальність теми дослідження. В ст. 129 Конституції України сформульовано базові демократичні засади судочинства, які відповідають вимогам європейських цінностей, слугуючи основою розбудови й реформування чинного процесуального законодавства напрямом його дальшого вдосконалення. На цьому місці треба особливо наголосити, що згадані засади виконують функцію генерування критичних ідей, провокуючи доконечну потребу переосмисленні ролі і місця суду в структурі процесуальної діяльності органів кримінальної юстиції. Відповідно до конституційних вимог правоохоронні органи і суди повинні змінити фокус своєї діяльності і максимально служити охороні та захисту прав людини. Це передбачає реформування їхньої структури, повноважень, процесуального порядку і методів роботи. Головна роль у таких трансформаційних перетвореннях належить кримінальному процесуальному законодавству.

Чинний вітчизняний КПК, примхливо змонтований із положень англосаксонського, континентального і реліктів радянського типів процесу, що відповідає трендові поступової *конвергенції* процесуальних систем у контексті феномену світової глобалізації. Тому практично в кожній національній моделі судочинства легко відшукати типологічні ознаки різних моделей. Зважаючи на це національний законотворець повинен дотримуватися наступних правил:

- 1) КПК як системний кодифікований акт повинен бути внутрішнє несуперечливим;
- 2) він має відповідати конституційним засадам;
- 3) орієнтуватися на сучасні міжнародно-правові практики вирішення питання про призначення судочинства в правовій державі;

4) ефективно захищати права і свободи людини способами правосуддя.

На жаль, чинний КПК не в повній мірі відповідає даним вимогам.

Це можна спробувати пояснити тим, що нелегко реформувати законодавство, але ще набагато важче зламати застарілі стереотипи в осмисленні, тлумаченні і застосуванні новітніх правових приписів. Сучасні теоретики права в своїх дослідженнях, присвячених правовим стандартам, які надихаються духом когнітивного вчення про моделі розуміння-поведінки звертають увагу на той факт, що крім закону як юридичної непорушності існує ще й феномен «м'якого права». Останнє являє собою сукупність «індукованих» (діяльнісних) норм, котрі виникають у рамках конкретної юридичної діяльності, присвоюються юристами, фіксуючись у їхній правосвідомості, а відтак керують ними. Сила неписаного «м'якого права» полягає в його традиції, звичках в інституційних зв'язках з іншими структурними елементами кримінального процесу і органічній єдності з середовищем його функціонування. Тому закони досить легко змінюються за велінням законодавця, проте традиції, стереотипи, правову свідомість, психологію юристів переформатувати куди як важче, оскільки вони піддаються лише повільній корекції під тиском правової системи певної країни.

Відтак, коли новий закон не вкладається в матрицю раніше набутих уявлень і узвичаєнь юристів, то в процесі тлумачення і застосування починає спрацьовувати захисний механізм його відторгнення, спричиняючи свідому (подекуди й підсвідому) *деконструкцію* закону. Далі треба підкреслити, що, на жаль, у правовому просторі України механізм реалізації норм кримінального права сформувався під впливом *слідчої* традиції, яка посідала й далі посідає панівні позиції в мисленні юридичного середовища. Ця традиція сформувала й індоктринувала в масову юридичну свідомість процесуальну міфологему, дивний забобон: «що написано слідчим пером, то годі видалити за суддівським столом». Тому, як мені видається, згадана міфологема може розглядатися як одна з найголовніших об'єктивних причин зашкарублості мисленневих і поведінкових практик вітчизняних законотворців, представників доктрини і

юристів-практиків, чимала частина яких позиціонує подекуди демонстративне – несприйняття ними нової ідеології і діяльнісної філософії КПК 2012 р.

Викладені рефлексії повною мірою стосуються до теми рецензованого дисертаційного дослідження. Зазначу, що після ухвалення КПК 2012 р. проблеми судового розгляду в судовому провадженні у суді I інстанції на рівні дисертацій *системно* не досліджувалися. Відтак зостається низка дискусійних теоретичних питань гносеологічної і правової природи доказів і доказування, призначення й місця судового розгляду в структурі судового провадження в суді I інстанції, його співвідношення з досудовим розслідуванням, функцій судових дій в умовах реалізації *арбітрального* методу правового регулювання. Також потребує теоретичного переосмислення роль суду в системі стадій кримінального процесу в контексті ст. 6 Конституції України про розмежування виконавчої, законодавчої і судової влади і ст. 129 Конституції України, у якій визначені засади функціонування судочинства.

Аналіз цих і інших конституційних норм свідчить, що форма і структура чинної моделі кримінального процесу не в повній мірі з ними узгоджуються. У вітчизняних наукових джерелах відслідковуються два напрями вдосконалення судочинства – або пристосувати його до наявної застарілої мішаної форми кримінального процесу, або поступово переходити до змагального типу процесу. На останній варіант базових перетворень орієнтує Конституція України в контексті основних засад *судочинства*, закріплених у ст. 129. Становленню змагальності у кримінальному судочинстві (законодавстві, правосвідомості, правовій культурі, практиці правозастосування) заважає ряд положень залишеної в спадок правової доктрини: 1) підстави кримінальної відповідальності виникають з моменту вчинення злочину; 2) кримінальний процес похідний від кримінального права; 3) повноваження правоохоронних органів похідні від обов'язку держави реалізувати кримінальну відповідальність і тому імперативні по суті. Зрозуміло, що фундаментальна реструктуризація кримінального судочинства вимагає істотного переосмислення процесу доказування відповідно до змагальної ідеології.

На мій погляд, чинне кримінальне процесуальне законодавство на даному етапі його реформування знаходиться в стані протиборства між минулим і грядущим майбутнім. Тому не випадково у формулюванні норм чинного КПК мають місце термінологічні неузгодженості, невизначеності, які негативно впливають на їхнє тлумачення і застосування. В літературних джерелах слідчій і судовій практиці існують контрверсійні підходи до розуміння сутності і значення дослідження доказів в структурі судової діяльності, наприклад, зчаста судові дії з перевірки доказів ототожнюються зі слідчими (розшуковими) діями тощо. Тому тема дисертаційного дослідження Шепітько Ірини Іванівни є вельми **актуальною**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження підготовлене на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми « Судова влада: проблеми організації та діяльності (номер державної реєстрації (0111U000957)). **Мета і завдання** дослідження визначені коректно. **Об'єктом дослідження** є кримінальні процесуальні відносини, що виникають і розвиваються під час судового розгляду у кримінальному провадженні. **Предметом дослідження** є судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції.

Оцінка змісту дисертаційного дослідження.

У розділі I «Сутність судового розгляду (судового слідства) як етапу судового провадження у першій інстанції» дисертантка спочатку досліджує істотні ознаки, види та місце судового розгляду (судового слідства) в системі стадій кримінального провадження. У зв'язку з цим вона слушно вказує, що ключовою функцією діяльності суду є правосуддя. На її обґрунтовану думку, це основний правозахисний механізм, який застосовується для вирішення судовою владою фактичних і правових колізій. Для характеристики змісту правосуддя і його відмежування від інших близьких за змістом понять дисертантка аналізує смислове значення термінів «судоустрій», «судочинство», «судівництво», «судова діяльність» і доходить до висновку, що вони не тотожні

з поняттям «правосуддя», хоча і об'єктивно з ним пов'язані. У цій частині дослідження аналізуються погляди науковців на зміст поняття правосуддя (І. Я. Олендер, Є. А. Таликін, Б. В. Малишев, І. В. Гловюк, К. В. Рябцева, Т. В. Моїсеєва).

За результатами аналізу позицій науковців І. І. Шепітько цілком слушно стверджує, що правосуддя має такі істотні ознаки, зокрема, це :

- 1) функція державної влади у сфері кримінальної юстиції;
- 2) форма захисту суб'єктивних прав і законних інтересів особи;
- 3) діяльність правового суду, що відповідає певним ціннісним морально-правовим характеристикам з ознаками ефективності, своєчасності і доступності;
- 4) діяльність з розгляду кримінальних справ яка завершується прийняттям рішень про винуватість особи у вчиненні злочину і призначенні справедливого покарання чи підтвердження об'єктивної невинуватості і виправданням.

В даному контексті дисертантка цілком логічно аналізує наукові погляди на сутність судового розгляду як окремої стадії кримінального провадження.

На думку офіційного опонента, вона аргументовано вказує, що в судовому розгляді вирішується правовий спір між особою, що вчинила злочин і державою, а також потерпілими. Як зазначається в дисертації, суд від імені держави за наявності законних підстав визнає особу винуватою у вчиненні злочину, призначаючи покарання або звільняючи від його відбування чи відстрочкою покарання. Крім цього, І. І. Шепітько резонно звертає увагу на співвідношення пізнавальної діяльності в стадії досудового розслідування і судовому розгляді. Як видається, є сенс взяти до уваги твердження, що судовий розгляд це геть самостійне дослідження обставин кримінального провадження. У цій частині судового провадження не повторюється, не відтворюється досудове розслідування, а є самостійним дослідженням представлених стороною обвинувачення матеріалів (доказів), що обґрунтовують обвинувачення. Це центр ваги кримінальної процесуальної діяльності. Дисертантка, на думку офіційного опонента, аргументовано доходить до висновку, що в суді воно здійснюється сторонами за умов їхньої повній

рівності перед неупередженим і об'єктивним судом у форматі арбітрального методу правового регулювання. За результатами таким чином організованого судового розгляду позиції щодо питань факту і права, викладені в обвинувальному акті, та у вирозі суду можуть і не співпадати: практика свідчить, що в більшості випадків дані параметри суттєво *не збігаються*.

Дисертантка далі слушно стверджує, що в стадії судового розгляду повною мірою проявляється зміст кримінальної процесуальної діяльності, а саме:

- 1) реалізуються всі засади кримінального судочинства;
- 2) проявляється дія всіх гарантій правосуддя;
- 3) сторони процесу відкрито вступають в конкурентні відносини, що може мати позитивні наслідки для суду;
- 4) досліджуються докази, які можуть бути покладені в основу вироку;
- 5) вирішується поставлене прокурором питання про винуватість особи у вчиненні злочину;
- 6) суд ухваленням рішення підтверджує або спростовує таке припущення обвинувальної влади.

Офіційний опонент вважає, що висновки дисертантки щодо особливого і самостійного статусу судового розгляду (по тексту КПК), зважаючи на його пізнавальний і дослідницький характер, дають підстави піддати сумнівові чинну структуру кримінального процесу: судові провадження не варто вважати конструкційним продовженням досудового розслідування. Воно не може бути частиною структури кримінальної процесуальної діяльності. Річ у тім, що відповідно до ст. 6 Конституції України судова влада є незалежна і повинна бути відмежована від виконавчої влади. Тому судочинство має місце там, де є незалежний суд, який діє судовим методом. Органи ж досудового розслідування не наділені судовою владою і діють поза правилами судової процедури. Посадові особи досудового розслідування не є незалежними, адже в системі досудового провадження діє принцип субординації, змістом якого є відношення влади і підкорення. Очевидно, мішана модель кримінального

процесу має архаїчний характер і не відповідає вимогам норм сучасної Конституції України. Дана модель фактично принижує роль суду, який не може бути частиною системи, що включає позасудову діяльність.

У роботі звертається увага на те, що у чинному КПК не використовується термін «судове слідство». Спираючись на авторитетну експертну думку суддів, прокурорів та адвокатів, дисертантка формулює обґрунтовану пропозицію відновити цей терміну у чинному законодавстві, справедливо вважаючи, що він більшою мірою віддає зміст діяльності суду з дослідження доказів. Із тексту дисертаційного дослідження випливає, що авторка підтримує думку фахівців в тому, що дослідження доказів у суді, в ході якого вчиняються судові дії (допит свідків, обвинувачених, потерпілих, експертів, пред'явлення для впізнання і таке інше) має дослідницький, пізнавальний характер.

На думку здобувачки, у такий спосіб відбувається *доказування* – процес пізнання фактичних даних у діалектичній єдності всіх його елементів: збирання, фіксація, перевірка та використання доказів із метою обґрунтування значущих висновків і рішень у кримінальному провадженні. Слід відзначити й те, що, порівнюючи інститути слідчих (розшукових) і судових дій, стає очевидним висновок: у суді першої інстанції у часі дослідженні доказів далеко не всі слідчі (розшукові) дії трансформуються в судові дії. Тому слушною є пропозиція про внесення відповідних доповнень до чинного кримінального-процесуального законодавства. Важливо, на погляд офіційного опонента, що дисертантка доходить висновку, що в ході *судового* слідства формується *фактова основа* для судових доказів, на підставі яких обґрунтовується вирок. На перший погляд, дане положення може викликати заперечення, мовляв, це функція органів досудового розслідування. Проте більш глибоке осмислення функціональної структури досудового розслідування дає підстави для підтримки позиції І. І. Шепітько. Так, вивчення нормативного змісту досудового розслідування свідчить про його однобічний характер, тобто, по суті органам обвинувачення належить державна монополія на встановлення

фактичних обставин кримінального правопорушення і попередній кримінально-правовій кваліфікації.

Сторона же захисту практично позбавлена можливостей істотно впливати на вирішення даних питань, а її повноваження в досудовому розслідуванні мають – нема, де правди діти – декларативний характер. Приміром, у стадії досудового розслідування прокурор і слідчий можуть проігнорувати подані захисником матеріали для визнання їх доказами, вони також не можуть вплинути на формування і формулювання підозри чи обвинувачення. Розгляд таких та інших клопотань сторони захисту в стадії підготовчого провадження (ст. 314-317 КПК), як правило, втрачає свою актуальність. Відтак запропонована суду модель кримінального правопорушення і його кваліфікація подається до суду винятково як продукт сторони обвинувачення. Хоча логіка процесу й вимагає об'єктивного, неупередженого встановлення фактичних обставин кримінального і його кваліфікації, але силою об'єктивних і суб'єктивних чинників сторона обвинувачення не може суттєво впливати на якість доказового продукту машини досудового розслідування. Тому, як правильно, стверджує дисертантка виникає потреба в судовому слідстві-корекції того, що виконано органами досудового розслідування. В даній частині судового розгляду відбувається і перевірка досудових доказів так і отримання нових матеріалів за участю сторін. Відтак, на думку дисертантки, характер таких дій має судово-дослідницьку природу. Офіційний опонент припускає, що дана проблема актуальна і потребує більш поглибленого дослідження. Чому? Відповідь проста: якщо суддя отримає обвинувальні або виправдувальні судові докази, то за фактом він тоді допомагатиме або стороні обвинувачення або захисту, втрачаючи тим самим роль арбітра, починає грати то на стороні обвинувачення, то стороні захисту. Інакше кажучи, суд в такій ситуації починає *дисфункціонувати*.

На с. 17 дисертації авторка цитує І. Я. Фойницького, який вказує на остаточний характер судового слідства: тобто, в цій частині судового розгляду завершено встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення.

У зв'язку з цим слід зауважити, що в процесуальній літературі до 1917 р. проводилося розмежування між остаточними судовими рішеннями, які встановлювали фактичні обставини скоєного кримінального правопорушення і рішеннями які набули законної сили. На жаль, у вітчизняному науковому просторі на дану обставину практично не звертається увага, хоча це надзвичайно важливо, оскільки від правильного встановлення фактичних обставин залежить і правильна кримінально-правова кваліфікація.

Офіційний опонент, оцінюючи вищевикладені судження дисертантки про розбіжності досудового розслідування і судового слідства (по тексту дисертації), вважає правильним напрям таких міркувань, проте як мені видається, вони позбавлені логічної завершеності. В стадії досудового розслідування розшуковуються, збираються докази, якщо виходити зі смислу ст. 84 КПК. В судовому розгляді представлені органом обвинувачення докази (матеріали) досліджуються – перевіряються, оцінюються в інших умовах (сторонами) а коли їх не вистачає судові, то доповнюються в порядку встановленим КПК. За результатами такого дослідження суд остаточно встановлює фактичні обставини вчинення злочину, або його відсутність, формулює власну кримінально-правову кваліфікацію (наявність чи відсутність підстав для кримінальної відповідальності) і ухвалює відповідні судові рішення.

По тексту дисертації слушно проводиться розмежування між такими поняттями як змагальний кримінальний процес та реалізація принципу змагальності у мішаному типі кримінального процесу. Дисертантка також звертає увагу і на проблеми диференціації процесуальної форми судового розгляду, зокрема, на спрощені, пришвидшені і ускладнені провадження. У дисертації вказується, що при таких різновидах судових проваджень у суді першої інстанції мають місце окремі неузгодженості з вимогами засад кримінального процесу. На думку офіційного опонента, дане зауваження заслуговує на увагу і потребує відповідного реагування законодавця. Очевидно, йдеться про те, що в чинний КПК «вмонтовані» окремі

ознаки прагматичного типу кримінального процесу, що потребує правової координації із положеннями загальної частини КПК. *Офіційний опонент* позитивно оцінює характеристику судового слідства (дослідження доказів) під кутом засад кримінального судочинства. І. І. Шепітько обґрунтовано доводить шляхом системного аналізу про необхідну взаємообумовленість і узгодженість положень європейського законодавства у сфері кримінальної юстиції з засадами вітчизняного кримінального судочинства. У опонованому дисертаційному дослідженні підкреслюється, що конституційні та галузеві засади судочинства реалізуються через систему норм, інститутів кримінального процесуального права, у яких вони конкретизуються і встановлюють належну правову процедуру їх реалізації.

Дисертантка зазначає важливість дотримання принципу доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень, який передбачає надання належної інформації про функціонування судової системи і судівництво не повинно сприйматись як віддалене від людей та втаємничене.

У ч. 1 ст. 21 КПК вказується, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи у розумні строки незалежним судом, створеним на підставі закону. У зв'язку з цим у дисертації дається тлумачення «справедливий розгляд». На основі аналізу літературних джерел зазначається, що це є «соціально-етична та морально-правова категорія», «внутрішня характеристика судової діяльності, детермінована досягненням мети, якою виступає справедливий захист суб'єктів», «мірилом торжества справедливості є законність в суспільстві, непорушність прав і свобод людини...», «прояв моральної вимоги до сфери кримінального судочинства», «рівність сторін, як невід'ємна складова засад верховенства права та справедливості», «змістовний паралелізм рівності та пропорційності як форм вираження засади справедливості». І. І. Шепітько приводить приклади справедливого судового розгляду судами України за висновками Європейського суду з прав людини («Андрій Яковенко проти України»), («Дорошенко проти України»).

Значна увага також приділена проблемі практичної реалізації в судовому розгляді принципу «змагальності сторін та свободі в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їхньої переконливості». В даному контексті досліджуються питання розподілу функцій, реальної і формальної рівності сторін, проблеми активності суду в дослідженні фактів і обставин кримінального правопорушення. *На с. 40-42 приводяться емпіричні показники неналежного виконання сторонами обвинувачення і захисту своїх професіональних обов'язків. Характерними для даних учасників кримінального провадження є брак активності в часі судового розгляду, неприбуття в судові засідання в зазначений час, застосування заборонених прийомів під час судових дій, порушення певних етичних вимог. На думку прокурорів, як вказується в дисертації, доволі часто з боку сторони захисту чиниться протидія шляхом використання недозволених прийомів та методів, використання перекрученої інформації, підшукуванні лжесвідків, постановки заборонених питань, фальсифікації доказів, здійснення корупційних діянь, неналежного використання засобів масової інформації з метою вплинути на суд, навмисного затягування судового процесу.*

Заслуговує на увагу, *на думку офіційного опонента*, позиція дисертантки щодо меж активності суду при мінімальній активності сторін у дослідженні доказів. Гадаю, що в даній ситуації суд не повинен бути пасивним спостерігачем, а зобов'язаний відповідно до наданих законом повноважень досліджувати представлені докази. На думку дисертантки, суд за загальним правилом має займати позицію обмеженої активності, а в залежності від процесуальної ситуації переходити до більш активних дій.

Зміст діяльності суду по дослідженню доказів (судове слідство) також аналізується через призму реалізації принципів розумності строків, безпосередності дослідження показань, предметів і документів, усності судового розгляду. За результатами такого дослідження з урахуванням судової практики формулюються відповідні рекомендації по вдосконаленню процедури судового розгляду. *Офіційний опонент вважає, слушним*

зауваження дисертантки про невдале застосування словосполучення судовий розгляд, яке вживається як провадження у суді першої інстанції (глава 28 КПК) і одночасно як етап судового розгляду (ст. 347 КПК «Початок судового розгляду»).

Дійсно, судовий розгляд у першому значенні охоплює низку послідовних етапів (підготовча частина, судовий розгляд, судові дебати, останнє слово обвинуваченого, ухвалення судового вироку). Пропозиція про заміну даного словосполучення у редакції ст. 347 КПК на «Судове слідство», на думку здобувачки, має право на існування, зважаючи на характер судової діяльності у цій частині судового розгляду.

Як вважає І. І. Шепітько аргументи для такого висновку не важко віднайти у невизначеності певних норм КПК. Так, у назві і змісті ч.1 ст. 363 КПК, у якій вказується: «Після з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуючий у судовому засіданні з'ясовує в учасників судового провадження чи бажають вони доповнити судовий розгляд і чим саме». Крім цього відсутня узгодженість між п. 2 ст. 23 КПК, у якому вказується: «Не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду...» та ст. 351 «Допит обвинуваченого», ст. 352 «Допит свідка», ст. 353 «Допит потерпілого», ст. 355 «Пред'явлення для впізнання» та іншими. Законодавець судові дії називає дослідженням доказів лише в тих випадках, коли йдеться речові докази, документи, звуко-відеозаписи (ст.ст. 357-359 КПК). Логіка змісту п. 2 ст. 23 КПК передбачає наявність судового механізму легалізації доказів. На жаль, в структурі судового розгляду такі процесуальні дії не передбачені.

На думку офіційного опонента, дані міркування можна прийняти до уваги як позицію дисертантки. Водночас, у судовій діяльності первинним є дослідження доказів представлених стороною обвинувачення в форматі змагальності. За результатами такої діяльності корегуються фактичні обставини і кримінально-правова кваліфікація. Права дисертантка в тому, що

в цьому процесі присутні пізнавальні елементи, але вони не мають слідчої природи.

У розділі 2 «Процесуальний порядок судового розгляду (судового слідства) проводиться науковий аналіз судової дії «Оголошення обвинувального акту та роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення». У зв'язку з цим розглядаються питання про значення обвинувального акту для судового розгляду. Зазначається, що у даному документі підводиться підсумок досудового розслідування і формулюється версія обвинувачення особи у скоєнні злочину, що визначає предмет судового розгляду. Авторка роботи проводить порівняльний аналіз змісту обвинувального висновку за КПК 1960 р. і обвинувального акту КПК 2012 р. При цьому зазначається, що справа не тільки у зміні назви процесуального документу, а «... *насамперед, у тому, що насправді відбулися суттєві процесуальні трансформації, які пов'язані в тому числі з запровадженням реальних механізмів змагальності на стадії судового розгляду, зміною процедури подання та дослідження доказів під час судового слідства*»(с..56-57).

Можна погодитися з такою думкою і доповнити її тим, що брак вказівок в обвинувальному акті на докази, які підтверджують фактичні обставини кримінального правопорушення пояснюється тим, що законодавець забезпечує неупередженість судді, який буде розглядати дану справу з тим щоб його внутрішнє переконання формувалося виключно на доказах досліджених в судовому розгляді. На жаль, не всі практичні працівники так вважають. Нова структура обвинувального акту на думку окремих (суддів – 81 %, прокурорів – 76%, адвокатів – 57%) призводить до втрати доказової інформації зібраної на стадії досудового розслідування.

Це свідчить про дію «м'якого права», стереотипів слідчого мислення, які індоктриновано в свідомість практичних працівників. Відомий процесуаліст М. В. Духовской писав ще у 1902 р. таке: « ... доказательство – это лишь то, что имеет характер доказательства судебного. В числе признаков судебных доказательств на переднем плане стоит требование, чтобы судья пользовался

фактами, которые стали ему известны в суде, т.е. были представлены и проверены в судебном разбирательстве. Принимать решение по делу на основании фактов, полученных вне суда, он не имеет права» (Русский уголовный процес. М., 1902. С. 225)

В дисертації зазначається, що відповідно до вимог ст. 347 КПК судовий розгляд починається з оголошення прокурором обвинувального акту. У ст. 271 КПК Литовської республіки зазначається, що початок дослідження доказів починається з оголошення акту обвинувачення. *На думку офіційного опонента, прокурор не повинен направляти до суду матеріали кримінального провадження. Вони повинні залишатися «на столі прокурора». У судді має бути лише обвинувальний акт, затверджений прокурором. В результаті суддя буде починати слухання справи з «нуля», не будучи ознайомленим з доказами (матеріалами) досудового провадження, що звільнить його від упередженості. Предметом судового розгляду є обвинувачення і докази, що його обґрунтовують.*

Офіційний опонент вважає також слушним зауваження дисертантки про невизначеність термінології в КПК щодо «матеріалів досудового розслідування», «кримінального провадження», «кримінальна справа», «докази».

На думку рецензента, матеріали і докази суть різні субстанції, хоча між собою і взаємопов'язані.

Аналізуючи співвідношення матеріалів кримінального провадження і доказів, слід мати на увазі наступне:

- 1) частину матеріалів кримінального провадження складають докази (висновки експерта, речові докази, документи);
- 2) частина матеріалів кримінального провадження являються засобами фіксації фактичних даних (доказів), наприклад, протоколи допиту свідків;
- 3) частина матеріалів кримінального провадження в залежності від цільового призначення являються довідковими матеріалами.

У цій частині роботи І. І. Шепітько аналізує причини повернення суддею обвинувальних актів при недотримання вимог ст. 291 КПК. *На думку*

офіційного опонента, повернення прокуророві суддею обвинувального акту на доопрацювання в зв'язку з порушення процесуальних вимог(ст. 291 КПК) ставить його в положення редактора обвинувального документу. Суддя не повинен цього робити. У такий спосіб він зміцнює позицію сторони обвинувачення. При повторному надходженні до суду матеріалів цього кримінального провадження йому не просто відмовитися від обвинувального акту скорегованого з урахуванням його зауважень. Це ставить під сумнів правосудність майбутнього судового рішення.

Слід визнати *обґрунтованим твердження дисертантки* про те, що прокурор має роз'яснювати сутність обвинувачення в порядку ст.348 КПК. В цьому є логіка. Прокурор в стадії досудового розслідування має безпосереднє відношення до формулювання підозри і обвинувачення, перевіряє їх законність і обґрунтованість, даючи на це згоду. Йому також відомі підстави обвинувачення, тому прокуророві без зайвих труднощів можна впоратися з таким завданням- обґрунтування обвинувачення.

У опонованому дисертаційному дослідженні неабияка увага приділяється проблемі визначенню обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядок їх дослідження. Дисертантка, посилаючись на лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ від 5.10. 2012 року «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», стверджує, що спочатку в судовому засіданні необхідно вирішити:1) які докази необхідно дослідити з урахуванням процесуальної ситуації;2) в якому порядку їх слід досліджувати. Слушно вказується на те, що в наукових джерелах недостатньо приділяється уваги проблемі визначення достатності доказів для їх дослідження. З огляду на таке, у дисертації досліджуються етимологічне значення слова «обсяг». На думку дисертантки, обсяг доказів-це кількість та зміст фактичних даних, які здатні встановлювати факти і обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінальної справи.

Для більш розгорнутого тлумачення змісту поняття обсягу доказів по тексту роботи проводиться порівняння з близькими поняттями «межі доказування», «предмет доказування», «достатність доказів». У даній частині роботи приділена увага проблемі поняття дослідження доказів. Акцентується увага на тому, що в наукових джерелах дане питання вирішується неоднозначно. Дисертантка вказує, що окремі науковці стверджують, що дослідження є частиною процесу доказування, інші вказують на тотожність дослідження доказів з їх перевіркою і оцінкою з застосуванням методу верифікації. Зазначається, що дослідження доказів також включає перевірку їх допустимості, належності, оскільки обвинувачення не може обґрунтовуватися незаконно отриманими доказами. *Офіційний опонент не заперечує таким судженням, але вважає їх недостатніми для повного уявлення про зміст дослідження доказів. По-перше, відповідно до вимог п.2 ст. 23 КПК необхідно вирішити питання про можливість визнання поданих органом досудового розслідування матеріалів судовими доказами; по-друге, в першу чергу підлягають дослідженню матеріали(докази) подані стороною обвинувачення, по-третє, судові докази слід перевіряти в сукупності на предмет їх узгодженості і достатності за участю сторін судового провадження для висновків про доказаність чи недоказаність представленого обвинувачення.* Дисертантка справедливо відкреслює, що кожна сторона надає докази і має право досліджувати докази супротивника. Очевидно, було б не зайвим в даному випадку вести мову про застосування стандарту доказаності «поза розумним сумнівом». Звісно, що в процесі такої діяльності також вирішуються питання про визнання доказів недопустими за клопотанням сторони захисту. І. І. Шепітько також розглядає спірні питання спрощеного порядку дослідження доказів у разі згоди сторін. *На разі є слушними пропозиції про недопустимість скороченої процедури дослідження доказів у випадках обвинувачення осіб у вчиненні тяжких чи особливо тяжких злочинів, у справах неповнолітніх, чи осіб, які через фізичні вади не можуть повною мірою реалізовувати свої права, коли є сумніви у добровільності згоди на скорочену*

процедуру дослідження доказів. Дисертантка вважає положення ст. 349 КПК доцільними, оскільки вони обумовлені необхідністю економії процесуальних засобів

У дисертаційному дослідженні також окремо досліджуються проблемні питання проведення судових дій вербального характеру. Авторка з посиланням на М. В. Салтевського проводить розмежування слідчих дій в залежності від механізму і природи формування їх фактичної основи та обрання методів пізнання на :

- 1) нон- вербальні;
- 2) вербальні;
- 3) змішані.

До числа вербальних слідчих дій відносяться ті, які в своїй основі мають «сліди пам'яті», іншими словами направлені на отримання відомостей від людей (допит, упізнання, перевірка показань на місті та ін.).

На думку авторки роботи, за ознакою вербальності виокремлюються такі судові дії допити обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта, консультації і роз'яснення спеціаліста, допит обвинуваченого з використанням відео конференції при трансляції з іншого приміщення, одночасного допиту двох або більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених). Слушно вказується на те, що процесуальна форма слідчих (розшукових) дій істотно відрізняється від аналогічних процесуальних дій в судовому розгляді, а саме гласністю, присутністю сторін та публіки, змагальним характером.

У наукових джерелах, як зазначає дисертантка, мають місце неоднозначні оцінки допитів в судовому засіданні. Їх вважають судово-слідчими, судовими, пізнавально-судовими, направленими на те, щоб переконати суддю в існуванні, чи відсутності яких-небудь фактів. І. І. Шепітько викладає позиції науковців щодо нормативних і психологічних особливостей проведення допитів у судовому засіданні. Важливо те, що в роботі приводяться результати емпіричних досліджень суддів, прокурорів, адвокатів, щодо особливостей

судових допитів. *Дисертантка слушно зазначає, що в п. 1 ст. 351 КПК некоректно визначено предмет показань обвинуваченого «... надати показання щодо кримінального провадження». На с. 101-105 має місце описування процесуального порядку допиту свідка потерпілого у судовому засіданні. На думку дисертантки, у процесуальному законодавстві необхідно визначити функції педагога, психолога та лікаря, які беруть участь у допиті неповнолітніх і малолітніх свідків. Респонденти вказують на складнощі у проведенні судових допитів при організації їх проведення, недосконалості тактичних прийомів допиту, протидії захисників, відсутності технічних засобів і таке інше. За результатами аналізу процесуальної регламентації допитів авторка формулює пропозиції по вдосконаленню законодавства.*

На с. 96 дисертації приводиться визначення судового допиту як «.... вербальної судової дії, що полягає у спілкуванні учасників судового провадження під час змагальної взаємодії судового розгляду, відповідно до процедури встановленої чинним законодавством, спрямованої на отримання показань (інформації) обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта». І. І. Шепітько приділяє належну увагу малодослідженій проблемі як у кримінальному процесі так і криміналістиці-перехресному допиту. Звертається увага на дискусійні питання відносно мети перехресного допиту «дискредитувати свідка», « перевірити ті дані, які були отримані на прямому допиті». Авторка роботи обґрунтовує заборону на постановку навідних питань під час перехресного допиту і формулює пропозицію по внесенню змін в редакцію п. 7 ст. 352 КПК такого змісту: *«ПІСЛЯ ПРЯМОГО ДОПИТУ ПРОТИЛЕЖНІЙ СТОРОНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НАДАЄТЬСЯ МОЖЛИВІСТЬ ПЕРЕХРЕСНОГО ДОПИТУ СВИДКА. ПІД ЧАС ПЕРЕХРЕСНОГО ДОПИТУ ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ СТАВИТИ НАВІДНІ ПИТАННЯ».*

Як вважає дисертантка, така новація буде направлена на запобігання сугестивного впливу (навіювання), що може негативно впливати на процес формування показань, а саме, психологічний механізм навіювання полягає в

тому, що у сприймаючої людини певна дія викликається не в результаті логічних міркувань, а переважно шляхом зовнішнього провокування в свідомості уявлення про її настання. Дані аргументи, на думку офіційного опонента, є спірним. Така пропозиція перекреслює сутність перехресного допиту. Дисертантка також аналізує дискусійні питання щодо можливості допиту спеціаліста в судовому провадженні. Вона вважає, що у чинному КПК передбачена норма ст.360 «Консультації та роз'яснення спеціаліста», тому немає потреби доповнювати законодавство нормою про допит спеціаліста. І. І. Шепітько вважає, що у ч. 2 ст. 356 КПК по суті передбачений перехресний допит експерта. Здобувачка аналізує спірні питання, щодо предмету допиту експерта і доводить що такі показання в певній мірі виходять за межі роз'яснення висновку експерта і стосуються супутніх питань, пов'язаних з наданням висновків(наприклад, наявність спеціальних знань дотичних до предмету експертизи).

У опонованому дисертаційному дослідженні також аналізуються особливості проведення судових дій невербального характеру. За результатами критичного наукового осмислення позицій фахівців (О. П. Ващук, М. В. Салтевський, С. Б. Россинський) дисертантка формулює авторське визначення невербальних судових дій, як *«...процесуальних дій щодо дослідження доказів, які засновані на немовних засобах спілкування та отримання інформації за допомогою органів чуття учасниками кримінального провадження у змагальному судовому процесі»*. На думку дисертантки, в широкому сенсі під невербальною інформацією вважаються будь-які дані про подію та обставини злочину, отримані за допомогою органів чуття, але не пов'язані з використанням вербального (мовного) каналу передачі інформації. Як стверджує здобувачка, головним у цьому разі є не сама мова людини учасника кримінального провадження, не її усні повідомлення, а сприйняття речової обстановки, речей, предметів, документів (с.121).

На підставі запропонованого критерію та аналізу кримінального процесуального законодавства до невербальних судових дій можуть бути

віднесені дослідження: речових доказів, документів, звуко-відеозаписів та огляд місця події. *Офіційний опонент* має окремі застереження щодо визначення поняття невербальних судових дій.

Так, чинний КПК України не дає підстав для висновку про дію на теренах України змагального типу процесу. Його процесуальна форма має ознаки змішаного типу процесу. Навряд чи можна виключити мову із механізму невербальних судових дій. За допомогою мовних знаків передаються сприйнятті органами відчуття ознаки предметів, документів. В даному процесі присутня друга сигнальна система. *На думку офіційного опонента, така класифікація позбавлена практичної значущості для процесуальної діяльності.*

Дисертантка також досліджує методи пізнання у процедурі дослідження речових доказів (спостереження, вимірювання, опис порівняння експеримент) по суті йдеться про їх огляд шляхом сприйняття зовнішнього вигляду та окремих правозначущих знак. Аналізуючи порядок дослідження доказів, І. І. Шепітько вдається до нормативної характеристики даної процедури, характерних ознак речових доказів їх відмінностей від інших видів доказів, класифікації, виходячи із власного розуміння більш загального поняття – поняття доказів у кримінальному провадженні (ст . 84 КПК).

На основі вчення про співвідношення загального і окремого вона, посилаючись на І. О. Крицьку, з певною корекцією формулює істотні ознаки речових доказів, які поділяє на три групи:

1) змістовність (об'єктивність, наявність зв'язку з обставинами, що мають значення для кримінального провадження, доступність для безпосереднього сприйняття, невербальність);

2) формально-матеріальні (матеріальність, незамінність,) 3) формально-процесуальні (комплексність, визначеність).

У дисертації розглядаються дискусійні питання щодо моменту дослідження речових доказів (І. Ю. Мірошніков П. М. Каркач). Авторка схиляється до позиції Л. Ю. Ароцкера, який наголошував: огляд речових доказів доцільно проводити в момент розгляду судом обставин справи, що

пов'язані з речовими доказами. Для офіційного опонента є сумнівною пропозиція про доцільність заміни назви ст. 358 КПК «Дослідження документів» на «Огляд та оголошення документів». Правильно на с.130 дисертації вказується, що термін «дослідження документів» є більш широким за змістом ніж огляд та оголошення. Тому огляд і оголошення документів являються складовою їх дослідження. Офіційний опонент вважає правильним твердження про умови дослідження документів у судовому засіданні якщо вони:

- 1) долучені до матеріалів кримінального провадження;
- 2) визнані допустимими доказами;
- 3) внесені до реєстру матеріалів досудового розслідування;
- 4) відкриті стороні захисту;
- 5) мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження.

Дисертантка також наголошує на особливостях дослідження звуко-і відеозаписів. На думку офіційного опонента, малодослідженим і проблемним є дослідження результатів негласних слідчих (розшукових) дій в судовому розгляді. У дисертації слушно звертається увага на недостатність наукових рекомендацій для проведення судового огляду місця події. Авторка визначає мету даної судової дії а також проводить розмежування між процедурою огляд місця події в суді і в стадії досудового розслідування. З посиланням на В. О. Попелюшко стверджується, що дана судова дія не характерна для судового розгляду щонайменше з двох причин. Вона є громіздкою, а доказові результати мінімальні, оскільки за збігом часу обстановка вчинення злочину може істотно зазнати змін.

По тексту роботи на с.136-138 доводиться думка про доцільність запровадження у судовому розгляді такої судової дії як освідування. З огляду на таке І. І. Шепітько пропонує доповнити чинний КПК статтею 361-1 під назвою « Освідування в суді».

В рецензованому дисертаційному дослідженні також аналізується сутність та процесуальний порядок проведення інших судових пізнавально-перевірочного характеру, які мають змішану інформаційну природу із двох простих джерел, але використовуються як єдина двохелементна система людина-річ. На думку дисертантки, до змішаних слідчих(розшукових) можуть бути віднесені: пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, обшук, призначення та проведення судових експертиз. Здобувачка аналізує позиції науковців, щодо психологічної і нормативної природи пред'явлення для впізнання (Л. Ю. Ароцкер, Р. С Белкін, Л. А. Зашляпін). Вона виділяє істотні ознаки даної судової дії (формуючі і впізнавальні процеси; ідентифікація об'єкта за уявним образом у свідомості особи; здійснення у встановленій процесуальній формі(при сприйнятті особою, яка впізнає, ознаки певної особи чи предмета) дозволяє ототожнювати особу або предмет з раніше зафіксованим образом (ознаками). Чинний КПК передбачає проведення у судовому засіданні двох видів впізнання: 1) особи і 2) речі.

І. І. Шепітько особливу увагу приділяє спірним питанням пред'явлення для впізнання, зокрема, про доцільність проведення такої судової дії, коли вона проводилася в стадії досудового розслідування. Здобувачка аргументує свою позицію таким чином « якщо така дія була проведена під час досудового розслідування, то повторення її в судовому засіданні не має сенсу. Якщо пред'явлення для впізнання особи на досудовому розслідуванні не проводилося, то й тоді недоцільно пред'являти, наприклад, обвинуваченого для впізнання потерпілому або свідкові, які бачили його в підготовчій частині судового засідання» (с.140).

На основі аналізу позицій Л. Ю. Ароцкера, О. М. Іванова і практики застосування дисертантка формулює умови проведення пред'явлення для впізнання в судовому засіданні (не проводилося в стадії досудового розслідування, виявлені нові обставини справи, які вимагають проведення даної процесуальної дії, з'явилися нові речові докази або викликані нові свідки, яких необхідно пред'явити для впізнання, в стадії досудового розслідування

проводилося пред'явлення для впізнання по фотографіям, а суд вважає необхідним пред'явити осіб або предмети в натурі, річ повинна бути відкрита стороні захисту у порядку ст. 290 КПК чи ч.6 ст. 333 КПК). Дослідниця доводить необхідність більш детальної регламентації проведення пред'явлення для впізнання в судовому розгляді, тому на стор.142 формулює відповідні рекомендації по доповненню редакції ст. 355 КПК.

Коригуючи положення ч. 3 ст. 355 КПК, дисертантка посилається на психологічну природу впізнання, що відбувається у двох формах:

- 1) сукцесивній і
- 2) симультанній (впізнання за окремими ознаками і в цілому).

У дисертаційній роботі також приділена необхідна увага експериментальним методам дослідження під час судового розгляду, який розширює пізнавальні можливості цієї частини судового засідання, що дозволяє переконатися в правильності уявлень про досліджувані факти. Як правильно зазначається, конкретними формами застосування експериментального методу у судовому засіданні є слідчий експеримент, судовий експеримент та експериментальні дії в процесі проведення огляду.

У дисертації обґрунтовуються умови проведення слідчого експерименту в судовому засіданні з метою проведення випробувань(дослідів), перевірки, уточнення, встановлення можливості існування певних фактів чи отримання нових даних, що мають доказове значення.

Авторка з цього приводу веде наукову полеміку з І. І. Когутичем на предмет можливості проведення так званого «судового відтворення обстановки і обставин події». Дисертантка апелює дану позицію, посилаючись на результати опитування суддів, прокурорів та адвокатів, які стверджують про можливість проведення таких процесуальних дій в умовах судового засідання, тим більше, що вони мають пізнавальну і перевіроочні функції. Як висновок, у опонованому дисертаційному дослідженні обґрунтовується необхідність включення до числа судових дій на етапі судового розгляду слідчого експерименту (с. 149). При цьому вказується, що така судова дія передбачена в

КПК Литовської республіки і Російської федерації. В ході судового слідства також використовуються спеціальні знання у формі проведення експертизи.

У зв'язку з цим розглядаються спірні питання щодо поняття спеціальних знань та можливостей їх за осування у кримінальному провадженні. Формою застосування таких знань є проведення судової експертизи. У наукових джерелах існують різні підходи до формулювання поняття судової експертизи (О. Р. Росинська, О. О. Ексархопуло, В. М. Шерстюк).

Офіційний опонент вважає, що приведені в дисертації визначення даного поняття суттєво не відрізняються. Істотним недоліком приведених дефініцій є те, що автори вказують на застосування спеціальних знань в ході проведення експертиз, але залишають поза увагою те, що необхідним атрибутом даної діяльності є застосування спеціальних методів дослідження. *На думку рецензента*, є достатньо аргументованою пропозиція дисертантки про переміщення ст. 332 КПК до параграфу 3 глави 28 КПК «Процедура судового розгляду». Крім цього, у даній главі слід передбачити процесуальний порядок отримання зразків для експертизи під час судового розгляду.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в наступному:

1. У цьому дисертаційному дослідженні *вперше* у вітчизняній процесуальній науці запропоновано вважати судовий розгляд (як складову судового провадження) самостійним незалежним від результатів досудового розслідування пізнавально-дослідницьким провадженням, здійснюваним органом судової влади в рамках судового (арбітрального) методу. Відтак проголошено тезу, що гіпотетично в межах єдиної системи стадій кримінального процесу судовий розгляд не може визнаватися продовженням досудового розслідування.

2. У даному виді діяльності в повній мірі реалізуються засади судочинства, передбачені в ст. 129 Конституції України, дія яких поширюється винятково на судові стадії кримінального процесу.

3. Дисертантка довела, що дії суду в цій частині судового провадження не мають слідчого, тобто *розшукового* характеру. За своєю сутністю вони пізнавально-дослідницькі, здійснюється у форматі змагальності і мають на меті дослідити фактичні матеріали підготовчого провадження (докази) шляхом їхньої перевірки в умовах відкритості і та комунікативної конкурентності.

4. Обґрунтовано висновок, що з метою забезпечення неупередженого судового розгляду в обвинувальному акті не наводяться аргументи на підтвердження обвинувальної тези. Теоретично суддя повинен мати перед очима лише обвинувальний акт, затверджений прокурором.

5. Дисертантка опрацювала умови дослідження доказів у судовому розгляді, до числа яких відносяться вимоги щодо їх допустимості, належності, відсутності обставин недопустимості і ознайомлення з ними в порядку, передбаченому ст. 291 КПК.

6. Наведено додаткові аргументи на підтримку субсидіарної активності суду в часі дослідження доказів в залежності від процесуальної ситуації. Такий висновок обґрунтовується як теоретичними аргументами, так даними опитування експертів – суддів, які вказали на пасивність прокурорів і захисників при дослідженні доказів у судовому засіданні.

7. Заслуговують на увагу аргументованими пропозиції І. І. Шепітько на вдосконалення нормативного регулювання в судовому розгляді судової дія «пред'явлення для впізнання»..

8. На думку офіційного опонента, є слушною пропозиція дисертантки щодо уточнення предмету допиту обвинуваченого по суті оголошеного обвинувачення (ст. 351КПК).

9. Офіційний опонент вважає обґрунтованою пропозицію перемістити зміст ст. 332 КПК до параграфу 3 глави 28 КПК «Процедура судового розгляду».

10. Вважаю за можливе погодитися з додатковим обґрунтуванням І. І. Шепітько про заборону проведення спрощеного судового розгляду в порядку ч.3 ст.349 КПК :

1) у разі обвинувачення особи у вчиненні тяжких чи особливо тяжких злочинів;

2) у справах, у яких матеріали щодо однієї або кількох осіб, які заперечують свою вину, виділено в окреме провадження;

3) у справах щодо неповнолітніх та осіб, які через свої фізичні вади не можуть повною мірою реалізувати свої права.

Офіційний опонент ще раз підкреслює, що неможливо реформувати кримінальне судочинство без зміни теоретичної парадигми розуміння доказів і доказування. Аргументами для такого твердження є зміст ст. 349 КПК, який свідчить, що доказування має місце лише там, де є суперечка, сторони і неупереджений суд. Настав час критично оцінити поняття доказування сформульоване у ч. 4 ст. 91 КПК.

11. Позиція дисертантки про дослідницький характер судових дій направлених на перевірку матеріалів, представлених на розсуд суду проявляється в тому, що вона пропонує поряд із перехресним допитом свідка запровадити й шаховий допит, коли в часі допиту однієї особи допитувач попутно ставить запитання й іншим особам щодо обставин, які недостатньо чітко викладено в свідченнях допитуваного (ч. 14 ст. 352 КПК).

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідній роботі; б) у законотворчій діяльності; в) у правозастосуванні; г) у навчальному процесі. У **авторефераті** відображені основні положення дисертаційного дослідження. **Публікації.** Основні результати дисертації знайшли своє відображення у **7 наукових публікаціях**, з яких-**5** наукових статей, опубліковані у фахових наукових виданнях України, **2-** в індексованому науковому виданні, а також тезах **2** наукових доповідей на науково-практичних конференціях

.Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження І. І. Шепітько офіційний опонент вважає своїм обов'язком звернути увагу на певні дискусійні або недостатньо аргументовані положення, які потребують роз'яснення на захисті:

1. На думку офіційного опонента, потребує додаткового пояснення дефініція поняття судового слідства «як найважливішого етапу судового розгляду, який являє собою пізнавальну судову діяльність щодо дослідження та оцінки фактичних даних (доказів) в умовах змагальності сторін кримінального провадження (сторони обвинувачення та сторони захисту), спрямовану на вирішення правового конфлікту, прагнення для відновлення справедливості» (стор.50 дисертації).

На думку офіційного опонента, дане визначення не узгоджується з формулюванням судової дії як «структурного елементу (компонент) судового слідства у вигляді процесуальної дії пізнавального характеру, певної системи способів дії сторін кримінального провадження та суду у змагальному судовому провадженні, спрямованої на перевірку, дослідження та оцінку доказів» (с. 23, 50). Дозволено запитати: які саме істотні ознаки судового слідства? Як співвідносяться «пізнання фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення» і «дослідження доказів, які підтверджують за версією сторони обвинувачення факт вчинення злочину»? Чому метою судового слідства здобувачка вважає саме «вирішення правового конфлікту, прагнення для відновлення справедливості», а не питання доведеності чи пак недоведеності обвинувальної версії органів досудового розслідування, про що мова в п. 1 ст. 373 КПК « Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено....», а також у п. 3 ст. 373 КПК «Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення».

2. Дисертантка правильно зазначає, що вживання терміну «судовий розгляд» у п. 2 ст. 347 КПК вносить певну плутанину в тлумаченні правової

природи даного етапу судового провадження у суді 1 інстанції. На с. 50-51 дисертації дисертантка наголошує: «Сутність судових дій полягає у дослідницькому характері судової діяльності – дослідженні доказів...», «... ці дії не мають нічого спільного із діяльністю слідчого, а пов'язані лише з етапом «судове слідство», «головна функція суду (сторони обвинувачення та сторони захисту) – здійснення правосуддя за допомогою дослідження доказів. Тому, якщо підкреслювати особливість судових дій, то їх можна назвати судовими діями дослідницького (пізнавального), а не слідчого характеру».

Закономірно постає питання: «З яких міркувань даний етап судового провадження пропонується називати «судовим слідством?» Логіка суджень авторки, викладених у тексті дисертації, а також зміст відповідних законоположень примусово проводять читача до висновку, що в даному разі доцільно вживати термін «дослідження доказів», як це вказується в тексті п.1 ст. 23 КПК «Суд досліджує докази безпосередньо».

3. У дисертації пропонується додатково завести до переліку судовий дій «освідування» і «судовий експеримент». У цьому зв'язку може виникнути реальна ситуація, коли суддя, здійснюючи ці судові дій набуде статусу суб'єкта збирання доказів, які можуть бути обвинувальними або виправдувальними. Тоді виходить, що він буде відповідно сприяти стороні обвинувачення або захисту, одночасно залишаючись «арбітром». Вважаю, що суддя не повинен проводити такі процесуальні дії, щоб не перебирати на себе виконання функції органів досудового розслідування.

4. У офіційного опонента також виникають певні сумніви щодо формулювання поняття невербальних судових дій, які «...засновані на немовних засобах спілкування та отримання інформації за допомогою органів чуття...». Виникає питання: досліджуючи докази, який саме інструмент використовуються для комунікації учасників судового провадження? Очевидно, йдеться про різні механізми формування ідеальних і матеріальних слідів і використання відповідних пізнавальних технік.

Дані рекомендації мають дискусійний характер і в певній мірі обумовлені суперечливим характером окремих положень чинного КПК.

Висновки:

1. Дисертація Шепітько Ірини Іванівни на тему: «Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції» є самостійним, закінченим монографічним дослідженням, у якому вирішена конкретна наукова задача – обґрунтовано пізнавально-дослідницький, самостійний характер судового розгляду у судовому провадженні суду I інстанції. Доведено істотну відмінність судового розгляду і досудового провадження, яке проводиться посадовими особами, не наділеними судовою владою і не за правилами належної судової процедури. Запропоновано відповідні зміни до кримінального процесуального законодавства.

2. Опоноване дисертаційне дослідження відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07. 2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07. 2016 р.).

3. Шепітько Ірина Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

Професор кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України

М. С. Шумило

« ____ » червня 2018 р

